7 BOB

TA’LIM TIZIMIDA O‘QUVCHILARGA PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK YORDAM KO‘RSATISH

7.1. Ta’lim tizimida o‘quvchilarga psixologik yordam ko‘rsatish faoliyatini tashkil etish

7.2. Pedagog-psixolog faoliyatining asosiy yo‘nalishlari

7.3. O‘quvchilarga psixologik-pedagogik yordam ko‘rsatish mexanizmlari

7.1. TA’LIM TIZIMIDA O‘QUVCHILARGA PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK YORDAM KO‘RSATISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

Mazkur bo‘limda maktabda tang yoki favqulodda vaziyat yuzaga kelganda o‘quvchining xavfsizligini ta’minlash, xodimlar harakatini muvofiqlashtirish, vakolatli xizmatlarga yo‘naltirish va keyingi psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlashni tashkil etish tartibi yoritiladi.

Ta’lim tashkilotida turli xavf omillari yuzaga kelishi mumkin. Direktor harakat algoritmi, mas’ullar ro‘yxati, aloqa zanjiri va zarur xizmatlarning amaldagi kontaktlarini oldindan tasdiqlashi kerak.

Hayotiy qiyinchilikka duch kelgan, emotsional zo‘riqish yoki hayot va sog‘liq uchun xavf belgisi kuzatilgan o‘quvchiga uning eng ustun manfaatlari ko‘zlangan yordam ko‘rsatiladi.

Muhim

Direktor tezkor yordam jarayonini muvofiqlashtiradi: xavfsizlik choralarini belgilaydi, mas’ullarni jalb etadi, qonuniy vakil va vakolatli xizmatlar bilan aloqani tashkil etadi hamda keyingi monitoring uchun mas’ulni tayinlaydi.

Maktabdagi dastlabki psixologik yordam klinik davolash o‘rnini bosmaydi. Uning vazifasi o‘quvchini tinch va xavfsiz muhitga olib chiqish, faol tinglash, zarur ehtiyojni aniqlash va tegishli mutaxassisga yetib borishini ta’minlashdan iborat.

Har bir holatda vazifalar aniq taqsimlanadi: kim o‘quvchi bilan qoladi, kim direktor va qonuniy vakilga xabar beradi, kim vakolatli xizmatlar bilan bog‘lanadi, kim hujjatlashtirish va keyingi kuzatuvni amalga oshiradi.

Muhim

Tezkor choradan keyin o‘quvchining ta’limga qaytishi, sinfdagi xavfsizligi, davomat va emotsional holati bo‘yicha individual qo‘llab-quvvatlash rejasi tuziladi.

Barcha harakatlar bolaning huquqlari, qadr-qimmati, xavfsizligi va maxfiyligi ta’minlangan holda amalga oshiriladi. Ma’lumot faqat xizmat vazifasi doirasida bilishi zarur bo‘lgan shaxslarga beriladi.

MAKTABDA TANG YOKI FAVQULODDA VAZIYAT YUZAGA KELGANDA XODIMLARNING HARAKAT ALGORITMI

1. Xavfsizlikni ta’minlash:

📌 bevosita xavfni bartaraf etish, zarur hududni cheklash va boshqa o‘quvchilarni xavfsiz joyga yo‘naltirish;

📌 yordamga muhtoj o‘quvchini yolg‘iz qoldirmaslik, uni tinch va nazorat qilinadigan joyda ishonchli katta kuzatuvida saqlash;

📌 hayot yoki sog‘liq uchun bevosita xavf mavjud bo‘lsa, tegishli shoshilinch va vakolatli xizmatlarni darhol jalb etish.

2. Xabardor qilish va muvofiqlashtirish:

📌 direktor yoki vakolatli mas’ul, pedagog-psixolog, tibbiyot xodimi va qonuniy vakilni belgilangan aloqa zanjiri asosida xabardor qilish;

📌 holatni taxminsiz, xolis va minimal zarur ma’lumot asosida qayd etish; shaxsiy ma’lumotlarni keng tarqatmaslik.

3. Keyingi qo‘llab-quvvatlash va monitoring:

📌 o‘quvchining xavfsizligi, ta’limga qaytishi, oilaviy va sinfdagi qo‘llab-quvvatlashi bo‘yicha individual reja tuzish;

📌 jalb etilgan xodimlar uchun xizmat doirasidagi tahlil, vazifalarni aniqlashtirish va belgilangan muddatlarda qayta baholash o‘tkazish.

O‘zbekiston ta’lim tizimida psixologik xizmatning asosiy vazifalaridan biri o‘quvchilarning ruhiy-emotsional holatini kuzatish, xavotirli o‘zgarishlarni erta aniqlash, psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash va zarur hollarda tegishli xizmatga yo‘naltirishdan iborat.

Normativ asos

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarida psixologik xizmat faoliyatini tashkil etish tartibi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 12-iyuldagi 577-son qarori bilan tasdiqlangan nizom asosida belgilanadi.

Tang vaziyatga tezkor va muvofiqlashtirilgan javob berish, keyingi kuzatuvni yo‘lga qo‘yish va o‘quvchining ta’limga xavfsiz qaytishini ta’minlash direktor hamda mutaxassislarning muhim kasbiy vazifasidir.

Normativ asos

Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklar profilaktikasiga oid munosabatlar O‘zbekiston Respublikasining “Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to‘g‘risida” 2010-yil 29-sentabrdagi O‘RQ-263-son Qonuni bilan tartibga solinadi.

O‘zbekiston sharoitida o‘quvchilarga psixologik-pedagogik yordam ko‘rsatish, ularning huquqlari va xavfsizligini ta’minlash hamda idoralararo hamkorlikni tashkil etishda quyidagi qonunchilik hujjatlari asos bo‘lib xizmat qiladi:



O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni



O‘zbekiston Respublikasining 2008-yil 7-yanvardagi O‘RQ-139-son “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni



O‘zbekiston Respublikasining 2010-yil 29-sentabrdagi O‘RQ-263-son “Voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonuni



O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “O‘quvchilarni psixologik-pedagogik qo‘llab-quvvatlash ishlarini yanada takomillashtirish to‘g‘risida” 2019-yil 12-iyuldagi 577-son gi qarori

7.2. PEDAGOG-PSIXOLOG FAOLIYATINING ASOSIY YO‘NALISHLARI

PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK YORDAM DARAJALARI

1. Umummaktab darajasi.

Barcha o‘quvchilar uchun sog‘lom muhit, psixologik savodxonlik, ijtimoiy-emotsional ko‘nikmalar, xavfsiz murojaat kanallari va profilaktik tadbirlar tashkil etiladi.

2. Sinf yoki maqsadli guruh darajasi.

Kuzatuv va umumlashtirilgan ma’lumotlar asosida moslashuv, nizoni hal etish, ta’qib etishning oldini olish, raqamli xavfsizlik yoki ota-onalar savodxonligiga qaratilgan guruhli ishlar o‘tkaziladi.

3. Individual va oila darajasi.

O‘quvchi va uning qonuniy vakili bilan maslahat, individual yordam rejasini tuzish, zarur hollarda tibbiy, ijtimoiy yoki huquqiy xizmatga yo‘naltirish amalga oshiriladi.

Asosiy ish shakllari:

- ota-onalar yig‘ilishlari, mavzuli seminarlar va individual maslahatlar; bunda umumiy axborot bilan individual holatga oid maxfiy ma’lumot aralashtirilmaydi;
- tasdiqlangan axborot xatlari, maktabning rasmiy aloqa kanallari va amaldagi yordam xizmatlari to‘g‘risidagi ma’lumotlardan foydalanish.



7.3. O‘QUVCHILARGA PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK YORDAM KO‘RSATISH MEXANIZMLARI

Quyida o‘quvchida kuchli xavotir yoki emotsional zo‘riqish kuzatilganda pedagog va pedagog-psixologning xavfsiz dastlabki yordam algoritmi keltiriladi.

KUCHLI XAVOTIR YOKI EMOTSIONAL ZO‘RIQISHDA DASTLABKI YORDAM ALGORITMI

Qanday namoyon bo‘ladi?	Nima qilish kerak?	Nima qilmaslik kerak?	Maqsad va kutiladigan natija
O‘quvchida ichki zo‘riqish, bezovtalik, diqqatni jamlash qiyinligi yoki noverbal xavotir belgilari kuzatilishi mumkin	Xotirjam ohangda gapirish, faol tinglash, his-tuyg‘uni nomlashga yordam berish, xavfsiz joy va qisqa tanaffus taklif qilish. Holat davom etsa, pedagog-psixologga yo‘naltirish	“Buning hech qanday sababi yo‘q” deb inkor etish, masxara qilish, ko‘pchilik oldida savolga tutish yoki o‘quvchini yolg‘iz qoldirish	Zo‘riqishni kamaytirish, xavfsizlikni ta’minlash, o‘quvchining darsga yoki kundalik faoliyatga bosqichma-bosqich qaytishiga ko‘maklashish

Qo‘llanmada quyidagi holatlar bo‘yicha ham umumiy yordam tamoyillari keltiriladi:

- kuchli qayg‘u yoki yig‘i bilan kechayotgan hissiy reaksiya;
- hissiyotlarni boshqarish qiyinlashgan keskin emotsional holat;
- qo‘rquv va vahima bilan kechayotgan holat;
- tajovuzkor xatti-harakat yoki nizoning keskinlashuvi.

Muhim

Psixologik xizmatning maqsadi - o‘quvchilarning ruhiy salomatligi va psixologik farovonligini qo‘llab-quvvatlash, xavf omillarini erta aniqlash hamda qiyin hayotiy vaziyatlarda zarur yordamga yo‘naltirishdir.

Shoshilinch psixologik yordam tang vaziyatlarda ko‘rsatiladi va klinik yordamni almashtirmaydi. Bola yoki o‘smir bilan ishlash professional vakolat, yoshga mos yondashuv, maxfiylik va idoralararo hamkorlik talablariga muvofiq tashkil etiladi.

Sog‘lom va moslashuvchan shaxsni tarbiyalash bolaning o‘zini anglash, fikr va ehtiyojlarini hurmatli shaklda ifodalash, qiziquvchanlik, mustaqil o‘rganish va mas’uliyatli qaror qabul qilish tajribasini rivojlantirishga qaratiladi.

⚠ **Bola xato qilishi mumkin.**

Tarbiyaning vazifasi xatoni kamsitish yoki qo‘rqitish vositasiga aylantirmasdan, uning oqibatini tushunish, zararni bartaraf etish va to‘g‘ri xulqni mashq qilish imkonini yaratishdir.

Tarbiyadagi xatolar va tavsiyalar

Tarbiyadagi xatolar	Tarbiya bo‘yicha tavsiyalar
Boladan uzoq muddat ajralish, ammo unga sevishingizni va ajralish muayyan sabablar bilan bog‘liqligini tushuntirmaslik	Bola ota-onasining yo‘qligini yengilroq qabul qilishi uchun uni sevishingizni bildirib boring. Uzoq muddatli ajralishdan oldin va undan keyin yo‘qligingiz sabablarini tushuntiring
Ota-onaning emotsional sovuqligi	Bolaga samimiy mehr va g‘amxo‘rlik ko‘rsating, uni quchoqlang, unga iliq hissiy lahzalar bering
Bolaning his-tuyg‘ulari va istaklarini inkor etish yoki qadrsizlantirish	Agar bolaning istagini rad etishga to‘g‘ri kelsa, sababini tushuntiring va qaroringizni asoslab bering
Bolani yorliqlash yoki uni boshqa bolalar bilan solishtirish	Bolani boshqalar bilan emas, uning avvalgi holati, sa’y-harakati va individual o‘sishi bilan taqqoslang
Bolaga bo‘lgan mehrni uning xulqi yoki yutug‘i bilan bog‘lash	Bolaga mehr shartsiz bo‘lishi kerak. Nomaqbul xulq bo‘lsa, bolaning shaxsini emas, uning xatti-harakatini baholang
Kamsitishga qaratilgan nokonstruktiv tanqid	Tanqid bolaning qadr-qimmatini pasaytirmasligi, balki xatoni tushunish va tuzatishga yordam berishi kerak
Haddan tashqari nazorat va kuzatuv	Bola ulg‘aygani sari unga ko‘proq mas’uliyat bering, mustaqil qaror qabul qilishiga va vazifalarni bajarishiga ishonch bildiring
“Sen hech narsaga arzimaysan” mazmunidagi so‘zlar, haqorat, kamsitish va jismoniy zo‘ravonlik	Har bir bolaga hurmat bilan munosabatda bo‘ling. Salbiy hisni vaziyat va o‘z kechinmangizni xolis ifodalovchi “men-xabari” orqali bildiring; haqorat va zo‘ravonlikka yo‘l qo‘ymang